

GAZDASÁGSZOCIOLÓGIA II.

Készült a TÁMOP-4.1.2-08/2/A/KMR-2009-0041 pályázati projekt keretében
Tartalomfejlesztés az ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszékén
az ELTE Közgazdaságtudományi Tanszék,
az MTA Közgazdaságtudományi Intézet
és a Balassi Kiadó
közreműködésével

Készítette: Szántó Zoltán

Szakmai felelős: Szántó Zoltán

2011. június

GAZDASÁGSZOCIOLÓGIA II.

9. hét

Társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája

Társadalmi és kulturális tőke 2.

Szántó Zoltán

Társadalmi tőke fogalma és típusai

A. Portes–J. Sensenbrenner: Beágyazottság
És bevándorlás. Megjegyzések a gazdasági
Cselekvés társadalmi meghatározóiról

Coleman társadalmi tőke-konceptiójának
két fő eleme:

- Valamilyen társadalmi struktúra aspektusa
- Megkönnyíti a cselekvést a struktúrán belül

Hiba a gondolatmenetben:

Honnan származnak a társadalmi entitások?
Csak pozitív hatásuk lehet?

A társadalmi tőke Portes–Sensenbrenner-féle definíciója:

- Cselekvésre irányuló *elvárások* egy közösségen belül, amelyek befolyásolják a csoport tagjainak céljait és célkövető viselkedését, akkor is, ha ezek nem a gazdasági szférára irányulnak

A szerzők célja:

- A társadalmi tőke (=gazdasági elvárások) különböző típusainak és forrásainak azonosítása
- A gazdasági célok elérését előmozdító, korlátozó vagy akadályozó körülmények tisztázása

A társadalmi tőke (=gazdasági elvárások) típusai

Portes és Sensenbrenner szerint:

- Értékintrojekció
- Kölcsönös tranzakciók (csere)
- Korlátozott szolidaritás
- Kikényszeríthető bizalom

Értékintrojekció

- Működési elve: Konszenzuálisan elfogadott hitekre való szocializálás – arra sarkallja az egyént, hogy ne csupán saját érdekeit kövesse (morális jelleg, pl. hivatástudat)
- Az alkalmazkodás egyéni motivációja: morális elveken alapuló
- Klasszikus munkák: a jogi szerződések társadalmi-morális alapjai (Durkheim)
- Modern alkalmazások: Strukturalista-funkcionalista gazdaságszociológia (Parsons és Smelser)

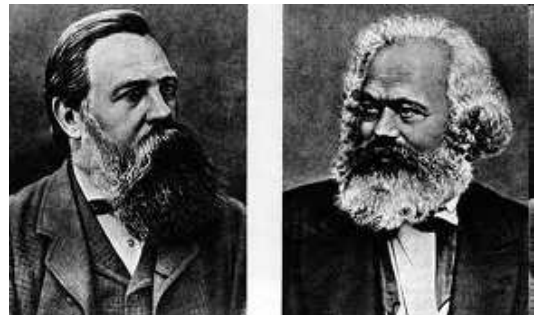
Kölcsönös csere

- Működési elve: A kölcsönösség normája a szemtől szembeni interakcióban
- Az alkalmazkodás egyéni motivációja: instrumentális, önérdéken alapuló
- Klasszikus munkák: diadikus és triadikus cserekapcsolatok, pl. szívesség-és ajándékcseré (Simmel)
- Modern alkalmazások: a társadalmi csere elméletei (pl. Blau: csere és hatalom)

Korlátozott szolidaritás

- Működési elve: szituációs reaktív érzések –csoportorientált viselkedés, ami nem a szocializáció folyamán, hanem közös nehézségekkel szembesülő emberek között alakul ki
- Az alkalmazkodás egyéni motivációja: elveken alapuló
- Klasszikus munkák: a munkásosztály öntudatának kialakulása (Marx és Engels)
- Modern alkalmazások: szolidaritási kötelékek a bevándorlók körében és etnikai közösségekben (pl. Tilly, Yancey stb.)

Kikényszeríthető bizalom

- Működési elve: csoporttagsághoz kötött egyéni jutalmak és büntetések – a csoporttagok jelenbeli céljait alárendelik a kollektív elvárásnak, annak reményében, hogy később piaci előnyük származik a csoport jó híréből
- Az alkalmazkodás egyéni motivációja: instrumentális, önérdeken alapuló (szankcionálás, zártság)
- Klasszikus munkák: a gazdasági tranzakciók materiális racionalitása (Weber)
- Modern alkalmazások: etnikai vállalkozások dinamikája (pl. Light, Aldrich és Zimmer)

A társadalmi tőke lehetséges negatív hatásai

- A közösségi szolidaritás költségei
- A szabadság korlátai
- Nivellálódási kényszerek

A bevándorlás gazdaszociológiája

Fernandez–Kelly: Társadalmi és kulturális tőke a városi gettóban. Következmények a bevándorlás gazdaszociológiájára

Probléma: Miért gyakori a gettóban a fiatalterhesség?

1. Kulturális magyarázat: gettólakók eltérő normái, értékei
2. Gazdasági magyarázat: segélyektől való függés/jóléti állam

Fernandez Kelly: egyik magyarázat sem helytálló

gettó \Rightarrow fiatalkori terhesség
(*társadalmi tőke*) (*kulturális tőke*)

- Társadalmi tőke: a gettólakók társadalmi kapcsolathálójának jellemzői határozza meg
- Kulturális tőke: olyan szimbólumok készlete, amelyeket interaktív módon alakítottak ki és hoztak működésbe annak érdekében, hogy értelmet adjanak az életüknek

A gettólakók kapcsolathálójának (társadalmi tőkéjének) főbb jellemzői:

- erős kötések
- multiplexitás alacsony szintje

A gettólakók kulturális tőkéjének főbb jellemzői:

- a fiatalkori gyermekvállalás eszköz (alternatíva)
- a cél nem jövedelem-maximalizálás, hanem a felnőtt közösség teljes jogú tagjává válás
- a cél elérésének nincsenek alternatív eszközei (pl. diploma, autó stb.) a gettóban

Hagyományalkotás és kulturális tőke

Robert C. Ulin: Hagyományalkotás és reprezentáció mint kulturális tőke. A délnyugat francia borászat története

- A bordói bor fölényének politika- és gazdaságtörténeti eredete: a „hagyományalkotás” folyamatában érhető tetten
- A társadalmi és kulturális mozzanat elleplezése a bor „természetes” minőségében
- A borászat hagyománya: nem csupán a hagyományokat teremtette újjá, hanem a hierarchikus és hegemonikus hatalmi viszonyokat is a termelők és kereskedők viszonyaiban

E. Hobsbawm és T. Ranger:

- A múlt a jelen közvetítésével létrehozott társadalmi termék
- A hagyomány: „kitalált” dolog tradíció: szimbolikus konstrukció

Ulin:

- A borászati hagyomány kulturális termék, amiben fontos szerepet kaptak politikai és gazdasági szempontok
- A borászok közötti hierarchia is ebből fakad
- A 12. századig Bordeaux-ban alig termeltek bort helyi fogyasztásra
- A 12–15. században, aquitániai angol megszállás eredményeként a város:
 - fontos kikötővé vált, nemzetközi hírnévre tett szert
 - privilégiumokat kapott a borkereskedelmet illetően (vámok, beszállítás)
- Vagyis sikere elsősorban sajátos politikai és földrajzi szerepének volt köszönhető

- A 17–18. században erősödött a Nemzetközi verseny:
olcsóbb spanyol, portugál borok
- A franciák a minőség javításával válaszoltak: *Grands crus* kategóriájú elit borok termelése
- Eredmény: hierarchia erősödött a termelésben, nem mindenki engedhette meg magának a kiváló minőségű borok termelését, mert annak tetemes költségei voltak
- Intézményesülés: az 1855-ben kialakított osztályozási rendszer – az ültetvények közötti különbségek konzerválása
- Eredmény:
 - A kategóriák közötti különbség hatalmas különbségekhez vezetett az árban
 - Hamisítás kialakulása
- Természetes vagy mesterséges a borok közötti megkülönböztetés?
- Hagyományalkotás lényege: természetesként tüntessük fel a különbségeket (ízlésben, minőségben)
- Az elkülönítés alapja a fogyasztóvédelem, a valóságban azonban inkább lobbytevékenység eredménye

Példa:

- Chateau-k építése, és a hozzá kapcsolódó presztízis kialakulása
- Szimbolikus kapcsolat az arisztokráciával, előkelőséggel, a „kor nemesít”
- Szövetkezetek és nagybirtokok (címke)

Szeminárium

Bevándorlás és hagyományalkotás

Irodalom

1. M. P. F. Kelly: *Társadalmi és kulturális tőke a városi gettóban: következmények a bevándorlás gazdaszociológiájára* (in: Tf, 239–280.)
2. A. Portes–J. Sensenbrenner: *Beágyazottság és bevándorlás: megjegyzések a gazdasági cselekvés társadalmi meghatározóiról* (in: Tf, 281–317.)
3. R. C. Ulin: *Hagyományalkotás és reprezentáció mint kulturális tőke. A délnyugat-francia borászat története* (in: Tf, 217–238.)

Kérdések

- Hasonlítsa össze egymással a társadalmi tőke Portes–Sensenbrenner-féle négy formáját! (2. irodalom)
- Milyen negatív következményei lehetnek a társadalmi tőkének? Példák segítségével illusztrálja ezeket! (2. irodalom)
- Keressen példákat a magyar borászat történetéből hagyományalkotási és reprezentációs törekvésekre! (3. irodalom)